

pirationen til en bestemt Tid paa den ene Side, som vi anvise den en Begyndelse paa den anden Side. Dersom Loven havde sagt, at indtil Aaret 1855 skulde Forholdet søges ordnet ved frivillig Dereenskomst, og fra Aaret 1855 til 1865 skulde Expropriation finde Sted, og efter den Tid skulde Fæsteforpligtelsen ophøre, saa kunde jeg forstaae Lovens Tanke, og da var der Lighed i den; thi da maatte Fæsteren paa Fædrenelandets Alter bringe sin Sædvansret, som han nu er i Besiddelse af, til Offer for det almenne Bedste, saaledes som man vil, at Godseierne fra 1855 til 1865 eller hvilketsomhelst andet Tidsrum, som ikke er altfor vidt udstrakt, skulde bringe det, som han anseer for sin fulde Eiendomsret, til Offer. Vel er det for et Dieblisk siden sagt her, at man lod Godseieren i denne Lov have altfor megen Fordeel, men, mine Herrer! naar han havde altfor megen Fordeel enten ved denne eller ved nogensomhelst anden af de foreslaaede Maader at expropriere paa, saa kjender han vel dog sin Fordeel saa godt, at han ikke vilde være imod den. Nei, han vil aldeles ikke have nogen Fordeel af denne Lov, naar Tvangen mod ham ikke indskrænktes til en bestemt Tid, og da al Tvang for ham i Dispositionen over hans Eiendom ophører. Jeg maa tilstaae, at efter min Betragtning af Sagens Stilling er det mig paafaldende, at det ikke er blevet fremhævet endnu, at Godseieren har Krav paa at behandles billigt i denne Sag, og det ikke blot paa Grund af Eiendomsprincipets Vigtighed for Staten, men ogsaa fordi han i personlig Henseende i denne Sag har Krav paa, at behandles med stor Billighed (Hør!); thi Godseierens Billighed i Danmark har grundet Fæstebondestandens hele Sædvansret (Gleerup: Klogskab!). Det er Godseierens Billighed, der har begrundet den (Gleerup: Klogskab! Flere Stemmer: Lovgivningen!). Mine Herrer! De maae tillade mig at sultføre, hvad jeg har at sige. Statens Lovgivning har med Hensyn til Fæstebonden gjort, hvad de fleste Lovgivninger have gjort, det er at tage den Ringere og Ubemidlede i Beskyttelse i mange af Livets Forhold. Jeg kommer maastee til at støde et eller andet Dre, men jeg frygter ikke derfor, da jeg alle-

rede har havt det Uheld at støde. Fæsteforpligtelsen i sin Oprindelse er en Side af Fattigforsørgelse. (Nei! Nei!). Fæsteforpligtelsen i sin Oprindelse er en Slags Fattigforsørgelse (Mange Stemmer: Nei!). Ville de gjennemgaae de forskellige Staters Historie, saa ville De see det, mine Herrer! Det er blevet ofte sagt her, at Fæsteforholdet var noget for Danmark aldeles Eiendommeligt; men det forholder sig ikke saaledes. Fæsteforholdet har vedvaret længere i Danmark end lignende Forhold i andre europæiske Stater; men man har ved Fæsteforholdet hos os søgt at ordne, hvad man paa andre Steder og ved andre Lovgivninger har maattet ordne med Hensyn til Arbejderspørgsmaalet i tidligere Aarhundreder. Vi maae vel lægge Mærke til, at paa den Tid, da allerede Industrie og Handel begyndte at røre sig i Landets Indre i det øvrige Europa, var Danmark endnu ikke blot, hvad det den Dag idag er, fremfor Alt et agerdyrkende Land, men vi kjendte da næsten ikke andre Næringsveie end dem, der knyttede sig til Jordens Dyrkning, og derfor maatte Lovgivningen tidlig tænke paa at beskytte Jordarbejdernes Stilling og indgribe ledende i disse Forhold. Men ved Alt, hvad Lovgivningen har gjort, jeg gjentager, hvad jeg sagde før, har den ikke skaffet Fæstebonden mere virkelig Vel, end hvad der under Sædvanen har udviklet sig. Efter Lovgivningen har Godseieren — og det er ikke blevet nægtes af Noget, thi det kan ikke nægtes — paa ingen Maade nogen juridisk Forpligtelse til at give Bondens Søn eller Datter og Svigersøn Fæstet efter ham, det er Sædvanen, som har gjort det (Gleerup: Klogskab!). Tal ikke om Klogskaben i forsyndne Sæller, mine Herrer! vi have nok at gjøre med at veie og prøve den nærværende Tids Klogskab; og randsag ikke Menneskenes Myrer, og døm ikke, om den Eine har handlet af Udelmod og den Anden af Klogskab; hvad der fremstiller sig for os i Historiens Løb som et hønt Træk, det betragte og erkjende vi som saadant, og Ingen kan være Dommer imellem os, om dens eller dens Forsædre have handlet, som de gjorde, lebede af Klogskab eller tilskyndede af Hjertets Drift (Hør!). Godseiernes Billighedsfølelse har skabt